

Kommittédirektiv

Översyn av socionomexamen för att motverka ungdomskriminalitet

Beslut vid regeringssammanträde den 17 augusti 2023

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över examensmålen för socionomexamen i syfte att säkerställa att studenterna får den kunskap och förmåga som krävs för att dels förebygga att barn och unga börjar begå brott, dels bryta en brottslig utveckling och förebygga återfall i brott. Utredaren ska även kartlägga vilka möjligheter som finns att inom högskolan specialisera sig i socialt arbete eller motsvarande inom området ungdomsbrottslighet.

Utredaren ska

- föreslå nya eller ändrade examensmål för socionomexamen för att studenterna, inom ramen för nuvarande omfattning av examen om 210 högskolepoäng, ska få den kunskap och förmåga som krävs för att dels förebygga att barn och unga börjar begå brott, dels bryta en brottslig utveckling och förebygga återfall i brott,
- kartlägga vilka möjligheter som finns att inom högskolan specialisera sig i socialt arbete eller motsvarande inom området ungdomsbrottslighet och bedöma om det finns behov av ytterligare specialiseringar, och i så fall föreslå vilka, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2024.

Uppdraget att se över kraven för socionomexamen

Fler barn och unga involveras i kriminella nätverk

De senaste åren har den mycket allvarliga utvecklingen med barns och ungas kopplingar till kriminella nätverk uppmärksammats allt mer. För vissa ungdomar kan ett kriminellt umgänge erbjuda en känsla av trygghet och gemenskap samt försörjning. Samtidigt leder ett kriminellt umgänge, inte sällan med destruktiva könsnormer, till färre kontaktytor med goda förebilder, såväl vuxna som jämnåriga. Det kan i sin tur leda till att göra det svårare att bryta en kriminell livsstil. Utöver att bevittna och begå brott är det inte heller ovanligt att själv utsättas för brott inom ramen för ett kriminellt umgänge. För individen kan situationen ge upphov till oro, stress, rädsla och trauman som över tid kan orsaka psykiska och fysiska reaktioner och yttra sig i självmedicinerande missbruk.

Det är viktigt med tidiga insatser för att förebygga att barn och unga begår brott

För att vända den negativa utvecklingen att fler barn och unga utnyttjas i kriminella nätverk är det viktigt med tidiga och samordnade insatser till barn och familjer i riskzonen. Forskningen visar att goda uppväxtvillkor, god hälsa och möjlighet att klara skolan med godkända betyg minskar risken för att en person ska börja begå brott. Det är viktigt att skolan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, polisen och andra relevanta aktörer samverkar för att bidra till goda uppväxtvillkor för barn och unga.

Forskning visar också att när barn tidigt uppvisar ett normbrytande beteende ökar risken att det fortsätter över tid och att barnet löper en högre risk att senare hamna i kriminalitet. Flera av de skyddsfaktorer som har identifierats som relevanta för normbrytande beteende relaterar till föräldrars förmåga att engagera sig i barnets liv och att använda sig av de stödresurser som samhället har att erbjuda. Det är därför angeläget att identifiera barn som tidigt uppvisar ett normbrytande beteende och erbjuda dem och deras vårdnadshavare stöd, innan problemen vuxit sig stora och riskerar att bli bestående.

De flesta barn och unga som begår brott gör det endast vid något enstaka tillfälle. Det finns dock en mindre grupp – mest pojkar och unga män – som fortsätter sin brottslighet. Enligt Brottsförebyggande rådets rapport Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet (2021:5) indikerar vissa

debutbrott starkare än andra brott en sådan utveckling, exempelvis rån bland pojkar och våld eller hot mot tjänsteman bland flickor. Risken för fortsatt brottslighet ökar också med en tidig brottsdebut och med en mer avancerad brottslighet än bland andra jämnåriga lagöverträdare. Många forskare menar att det går att åstadkomma betydande effekter på brottsligheten om man riktar effektiva insatser mot denna grupp. Det är viktigt att barn, unga och deras familjer får den hjälp och det stöd de behöver och har rätt till.

Det behövs ökad kunskap om brottsförebyggande arbete

I socialtjänstlagen (2001:453) finns det inte någon bestämmelse som uttryckligen anger att socialtjänsten har ett ansvar för att förebygga brott. Inom ramen för sitt uppdrag kan socialtjänsten dock bidra med viktiga insatser i arbetet med att förebygga att barn och unga begår brott. Socialtjänstens arbete sträcker sig från generellt förebyggande arbete till individuellt anpassade insatser till barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende. Det är viktigt att upptäcka och identifiera barn som är i behov av stöd i ett tidigt skede och att erbjuda och motivera föräldrar och barn att ta emot hjälp för att bryta en negativ utveckling. Förebyggande arbete mot barn- och ungdomskriminalitet lönar sig både för individen och samhället. Socialtjänsten har också en central roll i arbetet med stöd till individer som behöver hjälp för att kunna lämna kriminella nätverk och annan kriminalitet bakom sig.

Det finns behov av ett perspektivskifte inom socialtjänsten, där man skiftar fokus från reaktiv myndighetsutövning till mer förebyggande arbete. Socialtjänsten behöver fler verktyg för att kunna erbjuda insatser på ett enklare sätt och arbeta mer med tidiga och förebyggande insatser.

Socionomexamen är en vanlig utbildningsbakgrund inom socialtjänsten. Socionomer kan även arbeta med brottsförebyggande arbete exempelvis i skolor och på vårdmottagningar. Arbetet består också i att systematiskt utveckla professionen och verksamheten. En viktig del av kunskapsutvecklingen för yrkesverksamma socionomer bedrivs vid universitet och högskolor. Det finns ett behov att stärka forskningens koppling till socialtjänstens verksamhet. När det gäller kunskapsstyrning och spridning av bästa tillgängliga kunskap inom socialtjänstens område behövs universella insatser, arbetssätt och metoder som är mer inriktade mot brottsförebyggande insatser i arbetet med barn och unga.

Socialstyrelsen har under 2018–2022 haft i uppdrag att öka kompetens, stabilitet och kvalitet i den sociala barn- och ungdomsvården (S2018/00535 och S2020/09552). Inom ramen för uppdraget har flera handböcker samt allmänna råd och kunskapsstöd till socialtjänsten tagits fram som stöd i arbetet med barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende. Därutöver har Socialstyrelsen tillsammans med andra myndigheter vidtagit åtgärder för att stärka samverkan mellan socialtjänst, polis och andra aktörer i det brottsförebyggande arbetet. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har ett uppdrag att sammanställa kunskap om metoder och insatser som används inom det sociala området för att förebygga eller förhindra fortsatt ungdomskriminalitet (S2022/04810). SBU har också i uppdrag att ta fram en systematisk översikt över brottsförebyggande insatser avseende barn och unga vuxna upp till 30 år i gängrelaterad brottslighet (S2022/03243).

I sitt arbete mot ungdomsbrottslighet har regeringen lagt fram förslag på flera insatser som kommer att ställa höga krav på samverkan mellan socialtjänsten, skolan och de rättsvårdande myndigheterna. Det handlar även om åtgärder som syftar till att se över möjligheterna till ytterligare stöd för barn. Regeringen avser att föreslå utökade befogenheter för socialtjänsten att vid behov kunna besluta om öppna insatser utan samtycke till såväl barn som deras vårdnadshavare. Detta kommer att ställa ytterligare krav på socialtjänsten att samverka med andra aktörer.

Eftersom fler barn och unga involveras i kriminella nätverk och det brottsförebyggande arbetet utvecklas behöver blivande socionomer få bättre kunskap och förmåga att förebygga att barn och unga börjar begå brott. I det sammanhanget behövs också mer evidensbaserad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och dess eventuella kopplingar till utvecklingen av ett brottsligt beteende bland barn och unga. Kompetensen om stöd till individer som vill lämna kriminella nätverk eller brottslighet bakom sig behöver också öka.

Brottsförebyggande arbete som ett examensmål

Den snabba samhällsutvecklingen rörande barns och ungas utsatthet inom den organiserade brottsligheten ökar behovet av kunskap hos socionomer om brottsförebyggande arbete bland barn och unga. Mot denna bakgrund behöver examensmålen för socionomexamen ses över, så att blivande socionomer är väl rustade för yrkeslivet och har den kunskap och förmåga

som krävs för att dels kunna förebygga att barn och unga börjar begå brott, dels kunna avbryta en brottslig utveckling och förebygga att individer återfaller i brott.

För socionomexamen anges, på samma sätt som för övriga examina i högskolan, i en examensbeskrivning vilka krav som ska uppfyllas för examen. Examensbeskrivningarna för de olika examina är samlade i examensordningen i bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100). Samtliga examensbeskrivningar följer en gemensam struktur där utbildningens omfattning anges med det antal högskolepoäng som ska uppnås, de mål för examen som ska uppfyllas och eventuella övriga krav. I examensordningen anges det också på vilken nivå en viss examen ska avläggas. Utbildningen till socionom omfattar 210 högskolepoäng och leder till socionomexamen som avläggs på grundnivå.

Examensbeskrivningarna bör vara kortfattade och koncentrerade till det väsentliga. De bör vara långsiktigt hållbara i den meningen att de inte ska behöva ändras ofta (se prop. 2004/05:162 Ny värld – ny högskola). Examensbeskrivningarna ska alltså inte vara så detaljerade att de hindrar utvecklingen av utbildningen. På så sätt kan lärosätena anpassa utbildningarna till den vetenskapliga och evidensbaserade utvecklingen.

Eftersom socionomexamen är en examen på grundnivå, är det lätt att bygga på utbildningen med kurser och fördjupningar på avancerad nivå och eventuellt även på forskarnivå. Att förlänga utbildningar är kostnadsdrivande för individen och samhället. Översynen av socionomexamen ska därför göras inom ramen för nuvarande omfattning av examen om 210 högskolepoäng.

Utredaren ska därför

- föreslå nya eller ändrade examensmål för socionomexamen för att studenterna, inom ramen för nuvarande omfattning av examen om 210 högskolepoäng, ska få den kunskap och förmåga som krävs för att dels förebygga att barn och unga börjar begå brott, dels bryta en brottslig utveckling och förebygga återfall i brott, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att kartlägga specialiseringar i högskolan inom området ungdomsbrottslighet

Socionomexamen avläggs på grundnivå och utgör en grund för självständigt socialt arbete. Det innebär att den som utbildas till socionom får en bred kunskap och förståelse för individers och grupper sociala situation, levnadsvillkor, fysiska och psykiska hälsa samt funktionsförmåga i förhållande till samhälleliga och andra bakomliggande faktorer. Fördjupning inom ungdomsbrottslighet kan ske på flera sätt, till exempel genom att läsa enskilda kurser eller genom utbildningsprogram på grundnivå eller avancerad nivå. Det är även möjligt att fördjupa sig genom studier på forskarnivå och arbetsgivare kan även erbjuda fortbildning anpassad till en viss målgrupp.

Utbildning som leder till socionomexamen anordnas i dag av 17 statliga lärosäten och två enskilda utbildningsanordnare. Lärosätena erbjuder i vissa fall även kurser som möjliggör en specialisering inom ett för socionomer relevant område. För att bättre kunna möta de utmaningar som finns i samhället finns ett behov av en samlad nationell bild av hur lärosätena har utformat sitt utbildningsutbud vad gäller möjligheten att specialisera sig i socialt arbete, eller motsvarande inom området ungdomsbrottslighet.

Utredaren ska därför

- kartlägga vilka möjligheter som finns att inom högskolan specialisera sig i socialt arbete eller motsvarande inom området ungdomsbrottslighet och bedöma om det finns behov av ytterligare specialiseringar, och i så fall föreslå vilka.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska särskilt redogöra för konsekvenserna av förslagen för universitet och högskolor, huvudmän för socialtjänsten, huvudmän inom skolväsendet och berörda rättsvårdande myndigheter. Utredaren ska också redogöra för konsekvenser av förslagen för studenter.

Utredaren ska ha ett barnrättsperspektiv i de analyser som görs och redovisa konsekvenserna av förslagen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I genomförandet av uppdraget ska utredaren även beakta ett ungdomsperspektiv.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska föra dialog med och inhämta upplysningar från universitet och högskolor med tillstånd att utfärda socionomexamen, studenter på utbildningar som leder till socionomexamen, Universitetskanslersämbetet, rättsvårdande myndigheter, Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Statens institutionsstyrelse, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Brottsförebyggande rådet, Barnombudsmannen och Statens skolverk.

Utredaren ska även föra dialog med och inhämta upplysningar från berörda organisationer, däribland Sveriges Kommuner och Regioner, fackliga organisationer och professionsorganisationer. Utredaren ska också föra dialog med och inhämta upplysningar från andra aktörer som utredaren anser vara av betydelse för arbetet.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2024.

(Utbildningsdepartementet)